

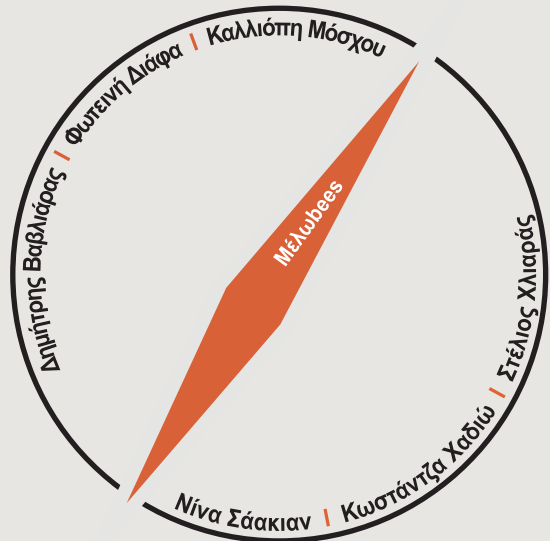
ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Culture
Sessions

ΙΔΕΕΣ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΥΤΙΚΗ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Όταν ο τόπος αλλάζει: ο πολιτισμός ως **πυξίδα**

Πρακτικά
Ημερίδας

εκδόσεις παρέμβαση

Πρακτικά ημερίδας

Όταν ο τόπος αλλάζει:
ο πολιτισμός ως πυξίδα

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Πρακτικά ημερίδας

Όταν ο τόπος αλλάζει: ο πολιτισμός ως πυξίδα

Μάιος 2026

Πρακτικά Ημερίδας «Όταν ο τόπος αλλάζει: ο πολιτισμός ως πυξίδα» © 2026

Το παρόν ψηφιακό βιβλίο διανέμεται ελεύθερα στο διαδίκτυο από την Παρέμβαση,
υπό την ακόλουθη άδεια Creative Commons: CC BY 4.0

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Εισαγωγή

Όταν ένας τόπος αλλάζει, δεν αλλάζουν μόνο οι υποδομές, η οικονομία ή το τοπίο του. Αλλάζει ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι του τον θυμούνται, τον αφηγούνται και, τελικά, τον φαντάζονται στο μέλλον. Η Δυτική Μακεδονία βρίσκεται σήμερα ακριβώς σε αυτή τη λεπτή και δύσκολη στιγμή της μετάβασης: ανάμεσα σε ό,τι υπήρξε και σε ό,τι ακόμη δεν έχει διαμορφωθεί.

Η Ημερίδα «Όταν ο τόπος αλλάζει: ο πολιτισμός ως πυξίδα» πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Μετά-Τοπίο: Πολιτισμός & Βιώσιμη Ανάπτυξη στη Δυτική Μακεδονία της μεταλιγνιτικής εποχής» που υλοποίησε η Παρέμβαση (κατά τον 8^ο κύκλο των Σημείων Στήριξης). Η συγκεκριμένη δράση γεννήθηκε από την ανάγκη να συζητηθεί και να αναδειχθεί ο τόπος με τον οποίο ο πολιτισμός μπορεί να μας βοηθήσει όχι μόνο να ερμηνεύσουμε την αλλαγή, αλλά και να συμμετάσχουμε ενεργά στη διαμόρφωση της επόμενης ημέρας του τόπου.

Ο πολιτισμός δεν είναι ένα συμπλήρωμα της ανάπτυξης ούτε μια πολυτέλεια που έρχεται εκ των υστέρων. Είναι αναπτυξιακό κεφάλαιο που μπορεί να ενισχύσει την ταυτότητα και την εξωστρέφεια μιας περιοχής, να συνδεθεί με τον τουρισμό, την τοπική παραγωγή, τις δημιουργικές βιομηχανίες και την επιχειρηματικότητα, να δημιουργήσει νέες επαγγελματικές διαδρομές και να συμβάλει σε μια πιο βιώσιμη και πολυδιάστατη οικονομία.

Οι διαφορετικές φωνές που συναντήθηκαν στην ημερίδα έθεσαν ερωτήματα, ανέδειξαν προβληματισμούς και κατέθεσαν ιδέες, εμπειρίες και προτάσεις, συνθέτοντας έναν ουσιαστικό διάλογο για τον τόπο και τις προοπτικές του.

Τα κείμενα που ακολουθούν κρατούν κάτι από αυτή τη συνάντηση και φιλοδοξούν να δώσουν συνέχεια στον διάλογο, ώστε όσα συζητήθηκαν να μη μείνουν μόνο ως σκέψεις, αλλά να αποτελέσουν αφετηρία για συνεργασίες, πρωτοβουλίες και συγκεκριμένες δράσεις. Γιατί ένας τόπος αλλάζει πραγματικά όταν οι ιδέες μπορούν να γίνουν δυνατότητες, και οι δυνατότητες, πράξη.

Η εκδότρια & υπεύθυνη του έργου,
Δήμητρα Καραγιάννη

Φωτεινή Διάφα

Αν. Διευθύντρια Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νέας Γενιάς Δήμου Κοζάνης

«Αναγνώσεις μιας νέας εποχής. Η βιβλιοθήκη ως πυρήνας μιας πόλης που επαναπροσδιορίζει το μέλλον της»

1. Από την ανάγνωση στη «νέα ανάγνωση» μιας πόλης

Η Κοζάνη βρίσκεται σήμερα σε ένα κατώφλι ιστορικού μετασχηματισμού. Η μεταλιγνιτική εποχή δεν είναι απλώς τεχνική ή ενεργειακή αλλαγή· είναι αλλαγή νοήματος, ταυτότητας και πολιτισμικού προσανατολισμού. Εδώ συναντάται η έννοια της «ανάγνωσης», όχι μόνο ως πράξης ανάγνωσης κειμένων, αλλά ως αναγνώρισης και ερμηνείας των νέων συνθηκών.

Η «ανάγνωση μιας πόλης» σημαίνει επανεξέταση των πόρων, των δεξιοτήτων, των εμπειριών της· είναι η ικανότητα μιας κοινότητας να ξαναδιαβάσει τον εαυτό της, να αντιληφθεί τις ευκαιρίες που κρύβονται μέσα στη μετάβαση. Σε αυτή τη διαδικασία, ο πολιτισμός αποκτά στρατηγικό ρόλο, λειτουργώντας ως μέσο κατανόησης, επανανοηματοδότησης και συλλογικής συνοχής.

2. Ο πολιτισμός ως νέος «ενεργειακός πόρος»

Η λιγνιτική περίοδος αποτελεί τμήμα μιας ζώσας κοινωνικής και εργασιακής κληρονομιάς. Η διατήρηση και ερμηνεία αυτής της μνήμης—μέσω αρχείων, αφηγήσεων, συλλογών και καλλιτεχνικών μορφών—δημιουργεί γέφυρες ανάμεσα στο παρελθόν και στο νέο αναπτυξιακό όραμα.

Η μετάβαση δεν μπορεί να οριστεί μόνο με τεχνικούς ή οικονομικούς δείκτες. Χρειάζεται αφήγημα. Και αυτό το αφήγημα μπορεί να το διαμορφώσει ο πολιτισμός, μεταφράζοντας την αλλαγή σε συλλογική εμπειρία:

- από την εξόρυξη στη δημιουργία
- από τη βιομηχανική μνήμη στη σύγχρονη ταυτότητα
- από την απώλεια στη μεταμόρφωση

Ο πολιτισμός, σε αντίθεση με την υλική ενέργεια, δεν εξαντλείται· πολλαπλασιάζεται όσο μοιράζεται. Μετατρέπει το αίσθημα απώλειας σε διαδικασία δημι-

ουργίας, ενισχύει την τοπική αυτοπεποίθηση, ενεργοποιεί πολίτες και φορείς, και δίνει χώρο στους νέους να εκφράσουν τη δική τους εκδοχή για το μέλλον του τόπου.

3. Η Βιβλιοθήκη ως μηχανισμός ταυτότητας και μνήμης

Κομβικός θεσμός αυτής της νέας πολιτισμικής ανάγνωσης μπορεί να είναι η Βιβλιοθήκη, όχι ως κάτι στατικό, όχι μόνο ως αποθήκη γνώσης, αλλά ως εργασία νοήματος, ως τόπος όπου η μνήμη συναντά τη δημιουργία και η γνώση συνδέεται με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι βιβλιοθήκες, διεθνώς, επαναπροσδιορίζονται ως πολιτιστικοί κόμβοι και φορείς βιώσιμης ανάπτυξης, λειτουργώντας ως «αστικά κοινά» όπου η γνώση, η τεχνολογία και η κοινωνική συμμετοχή συναντώνται.

Αυτές οι λειτουργίες συνδέονται με τις ευρωπαϊκές εξελίξεις όπου οι βιβλιοθήκες αποτελούν εργαλεία κοινωνικής και πράσινης καινοτομίας [σύμφωνα με πρωτοβουλίες όπως ILIT – *Infrastructuring Libraries in Transformation* εξετάζει πώς οι δημόσιες βιβλιοθήκες στο Ρότερνταμ, το Μάλμε και τη Βιέννη λειτουργούν ως κοινωνικο-πολιτισμικές υποδομές σε ταχέως μεταβαλλόμενες κοινωνίες) και *Green Paper on European Cultural Heritage* = Στόχος: Να δείξει πώς η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας (*European Green Deal*) για την κλιματική αλλαγή].

Από την έναρξη λειτουργίας της Βιβλιοθήκης στο νέο κτίριο και κάθε χρόνο και περισσότερο, το κτίριο χρησιμοποιείται για όλες τις εκφάνσεις του πολιτισμού, όπως και για εκπαιδευτικά και συμμετοχικά προγράμματα. Και πάλι όμως, περισσότερα μπορούν να γίνουν!

4. Δεν είμαστε μόνοι, υπήρξαν κι άλλοι πριν από εμάς...

- **Ruhr/Essen (Γερμανία): από τη βιομηχανία στην εμπειρία**

Η περιοχή του Ruhr δημιούργησε ένα πολιτιστικό δίκτυο («Route der Industriekultur» = διαδρομή βιομηχανικής κληρονομιάς), που ενώνει δεκάδες σημεία ιστορικής μνήμης, βιομηχανικούς χώρους και πολιτιστικές δράσεις. Το βιομηχανικό τοπίο έγινε πολιτιστικό τοπίο εμπειριών με εκατομμύρια επισκέπτες ετησίως.

Αυτό μπορεί να γίνει μόνον αν κάποιος κατανοήσει την ανάγκη για μια παρόμοια δημιουργία εδώ και το χρηματοδοτήσει (εννοώ από κρατική επιχορήγηση ή ευρωπαϊκό πρόγραμμα).

- **Katowice (Πολωνία): από τον άνθρακα στη μουσική.** Η πόλη μετασχηματίστηκε μέσα από τη μουσική και αναγνωρίστηκε από την UNESCO ως Creative City of Music.

Καλή πρακτική για εμάς: ανάπτυξη της «μουσικής βιβλιοθήκης» με sound

archives, δράσεις που ενώνουν λόγο και ήχο, νέους μουσικούς και σύγχρονες ερμηνείες της παράδοσης. Άμεσα θα ξεκινήσει η μουσική βιβλιοθήκη σε χώρο που θα διαμορφωθεί για να έχουν πρόσβαση στο πλούσιο υλικό που ήδη υπάρχει, αλλά δεν είναι προσβάσιμο στο σύνολό του μέχρι σήμερα. Επίσης, άμεσα, θα ολοκληρωθεί το στούντιο ηχογράφησης που υπάρχει στην βιβλιοθήκη (πόσα μπορούν να γίνουν εκεί!).

- **Łódź (Πολωνία): από εργοστάσια σε δημιουργικά εργαστήρια**

Η πρώην βιομηχανική πόλη μετατράπηκε σε κέντρο δημιουργικών βιομηχανιών, κινηματογράφου και συμμετοχικού πολιτισμού.

Καλή πρακτική για εμάς: φιλοξενίες δημιουργών, διασύνδεση φοιτητών και πολιτών σε κοινά εργαστήρια παραγωγής περιεχομένου.

- **Sunderland (Ηνωμένο Βασίλειο): η βιβλιοθήκη ως εργαλείο επανεκπαίδευσης**

Η βιβλιοθήκη μετατράπηκε σε Κέντρο Δημιουργικής Μάθησης με μαθήματα, σεμινάρια και ψηφιακές δράσεις για πρώην ναυπηγούς.

Καλή πρακτική για εμάς: η Βιβλιοθήκη μπορεί να λειτουργήσει ως learning hub για νέες «πράσινες» δεξιότητες και καινοτόμες μορφές μάθησης.

5. Το Νέο Αφήγημα: Η Βιβλιοθήκη ως Πύλη Εξωστρέφειας και Ταυτότητας

Στην επόμενη δεκαετία, η Κοζάνη καλείται να περάσει από την ενέργεια του λιγνίτη στην ενέργεια της γνώσης, της μνήμης και της δημιουργίας.

Η μετάβαση προσφέρει την ευκαιρία η Βιβλιοθήκη να αποτελέσει τον πυρήνα αυτού του μετασχηματισμού και να αναλάβει έναν νέο, θεματικό ρόλο λειτουργώντας ως Κέντρο Ταυτότητας, που ενώνει την τοπική παράδοση με τον σύγχρονο πολιτισμό, συντονίζοντας ένα συνεκτικό ετήσιο πρόγραμμα δράσεων που θα καθιστά την Κοζάνη προορισμό πολιτιστικού τουρισμού με ήπιες, βιώσιμες πρακτικές:

- **Η Μνήμη ως Εμπειρία:** Μέσα από το Ψηφιακό Αρχείο Λιγνίτη και Μετάβασης, οι «Ιστορίες της Βάρδιας» και οι προφορικές αφηγήσεις των εργαζομένων, ώστε καταγράφοντας και αναγνωρίζοντας την βιομηχανική και κοινωνική κληρονομιά με τεκμήρια και χάρτες από τις περιοχές εξόρυξης, παύουν να είναι απλά αρχεία. Γίνονται ηχητικοί περίπατοι, video art (για παράδειγμα προβολή χαρτών των ορυχείων, τεχνικά σχέδια στον τοίχο του κτιρίου) και βιωματικές περιηγήσεις που συνδέουν τη Βιβλιοθήκη με τα ορυχεία και την άυλη πολιτιστική μας κληρονομιά, προσφέροντας έναν μοναδικό πολιτιστικό τουρισμό «εμπειρίας».
- **Η Βιβλιοθήκη ως Αστικό Κοινό, ως Κέντρο Συμμετοχής** που προ-

τρέπει πολίτες, φοιτητές και καλλιτέχνες κάθε ηλικίας να συνδημιουργούν περιεχόμενο, να μαθαίνουν και να συνεργάζονται. Artist Residencies (Φιλοξενία Καλλιτεχνών): Πρόσκληση σε καλλιτέχνες από την Ελλάδα και το εξωτερικό να ζήσουν στην Κοζάνη για ένα διάστημα, να ερευνήσουν τα αρχεία της Βιβλιοθήκης και να δημιουργήσουν έργα (μουσική, εικαστικά, θέατρο) μαζί με την τοπική κοινότητα.

Μουσική Βιβλιοθήκη & Studio: Αξιοποίηση του πλούσιου υλικού και του υπάρχοντος στούντιο για τη δημιουργία νέων παραγωγών. Οι νέοι της πόλης μπορούν να πειραματιστούν με τους ήχους της παράδοσης και της βιομηχανίας, δημιουργώντας τη «μουσική της μετάβασης».

Εργαστήρια «Πράσινων» Δεξιοτήτων: Η Βιβλιοθήκη ως κόμβος εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Σεμινάρια οικολογικού σχεδιασμού, εργαστήρια ψηφιακής κατασκευής (Fab Labs) και δράσεις που συνδέουν τον πολιτισμό με την προστασία του περιβάλλοντος, προετοιμάζοντας τους πολίτες για τη νέα οικονομία.

- **Brand Εξωστρέφειας:** Η Βιβλιοθήκη γίνεται ο πρεσβευτής της Κοζάνης στον κόσμο. Μέσα από διεθνή δίκτυα (όπως το UNESCO Creative Cities) και ευρωπαϊκές συνεργασίες, η πόλη επανασυστήνεται: δεν είναι πλέον η «πρωτεύουσα της ενέργειας», αλλά μια δημιουργική πόλη που αξιοποιεί την κληρονομιά της για να ορίσει το μέλλον της. Έτσι, η Βιβλιοθήκη γίνεται όχι μόνο θεματοφύλακας του παρελθόντος, αλλά πύλη εξωστρέφειας και ανάπτυξης.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, ο πολιτισμός συμβάλλει και στην οικολογική ευαισθητοποίηση: η μετάβαση από τον λιγνίτη στη βιώσιμη ενέργεια αποκτά και πολιτισμική νοηματοδότηση.

Ο πολιτισμός δεν συνοδεύει απλώς τη μετάβαση· την ορίζει. Και η Βιβλιοθήκη είναι το ιδανικό σημείο εκκίνησης: ένα «εργαστήρι ιστοριών» που βοηθά την πόλη να ξαναδιαβάσει τον εαυτό της και να «γράφει» το μέλλον της με τα δικά της λόγια.

Καλλιόπη Μόσχου
M.sc., Ph.D., Επαγγελματική Σύμβουλος

«Η πολιτιστική ταυτότητα ως επαγγελματικό κεφάλαιο: δημιουργία, τουρισμός και τοπική οικονομία»

Ο πολιτισμός ως αναπτυξιακό και επαγγελματικό κεφάλαιο στη Δυτική Μακεδονία: Προοπτικές τοπικής ανάπτυξης στη μεταβατική εποχή

Περίληψη

Η σύγχρονη αναπτυξιακή πολιτική αναγνωρίζει όλο και περισσότερο τον πολιτισμό ως στρατηγικό πόρο για την οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική αναζωογόνηση των τοπικών κοινωνιών. Ιδιαίτερα σε περιοχές που βρίσκονται σε διαδικασία παραγωγικού μετασχηματισμού, όπως η Δυτική Μακεδονία, η αξιοποίηση της πολιτιστικής ταυτότητας μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας, στη δημιουργία νέων επαγγελματικών ευκαιριών και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Η παρούσα εισήγηση εστιάζει στον ρόλο του πολιτισμού ως μορφής πολιτιστικού κεφαλαίου και αναπτυξιακού εργαλείου, εστιάζοντας σε παραδείγματα από τη Δυτική Μακεδονία, όπως ο οινοτουρισμός, η γούνα και η τοπική γαστρονομία. Υποστηρίζεται ότι η σύνδεση πολιτισμού, επιχειρηματικότητας και τοπικής ανάπτυξης μπορεί να αποτελέσει βασικό πυλώνα μιας βιώσιμης μεταλιγνιτικής πορείας.

Λέξεις-κλειδιά: πολιτιστική ταυτότητα, τοπική ανάπτυξη, δημιουργικές βιομηχανίες, πολιτιστικός τουρισμός, Δυτική Μακεδονία

Εισαγωγή

Οι σύγχρονες θεωρήσεις της περιφερειακής ανάπτυξης απομακρύνονται από τα παραδοσιακά μοντέλα που βασίζονται αποκλειστικά στην παραγωγή υλικών αγαθών και αναδεικνύουν τη σημασία των άυλων πόρων, όπως η γνώση, η καινοτομία και ο πολιτισμός. Η πολιτιστική ταυτότητα ενός τόπου δεν αποτελεί

μόνο στοιχείο ιστορικής συνέχειας και συλλογικής μνήμης, αλλά και αναπτυξιακό κεφάλαιο με σημαντικές οικονομικές και επαγγελματικές προεκτάσεις.

Η Δυτική Μακεδονία βρίσκεται σήμερα σε μια κρίσιμη περίοδο μετάβασης, καθώς η σταδιακή απολιγνιτοποίηση δημιουργεί την ανάγκη αναζήτησης νέων παραγωγικών μοντέλων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, των τοπικών παραδόσεων και των δημιουργικών δραστηριοτήτων μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού αφηγήματος.

Ο πολιτισμός ως μορφή κεφαλαίου

Η έννοια του πολιτιστικού κεφαλαίου, όπως διατυπώθηκε από τον Bourdieu (1986), αναφέρεται στους πολιτισμικούς πόρους που μπορούν να μετατραπούν σε κοινωνικά και οικονομικά οφέλη. Στο επίπεδο της τοπικής ανάπτυξης, το πολιτιστικό κεφάλαιο περιλαμβάνει τα ήθη και έθιμα, την τοπική ιστορία, τη γαστρονομία, τη μουσική, την αρχιτεκτονική, τις παραδοσιακές τεχνικές παραγωγής και τις συλλογικές αφηγήσεις που προσδίδουν μοναδικότητα σε έναν τόπο.

Η οικονομική αξιοποίηση αυτών των στοιχείων δεν συνεπάγεται την εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά τη δημιουργική ενσωμάτωσή της σε σύγχρονες δραστηριότητες. Ο πολιτισμός λειτουργεί ως στοιχείο διαφοροποίησης, ενισχύοντας την ελκυστικότητα μιας περιοχής για κατοίκους, επισκέπτες, επενδυτές και νέους επαγγελματίες.

Πολιτισμός, τουρισμός και τοπική οικονομία

Η διεθνής βιβλιογραφία επισημαίνει ότι οι επισκέπτες αναζητούν ολοένα και περισσότερο αυθεντικές εμπειρίες που συνδέονται με τον χαρακτήρα και την ιστορία του τόπου. Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί έναν από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της τουριστικής βιομηχανίας, καθώς προσφέρει εμπειρίες βασισμένες στην τοπική ταυτότητα και την πολιτιστική κληρονομιά.

Στη Δυτική Μακεδονία, η ανάπτυξη του οινοτουρισμού αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα σύνδεσης πολιτισμού και οικονομίας. Τα οινοποιεία δεν προωθούν μόνο ένα προϊόν αλλά και ένα σύνολο πολιτιστικών αναφορών που σχετίζονται με την τοπική ιστορία, τις καλλιεργητικές πρακτικές και τη φιλοξενία. Η δραστηριότητα αυτή δημιουργεί πολλαπλασιαστικά οφέλη για την τοπική οικονομία μέσω της ανάπτυξης καταλυμάτων, χώρων εστίασης, πολιτιστικών διαδρομών και υπηρεσιών προβολής.

Δημιουργικές βιομηχανίες και επαγγελματικές προοπτικές

Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες αποτελούν έναν δυναμικό τομέα της ευρωπαϊκής οικονομίας, συνδέοντας τη δημιουργικότητα με την παραγωγή

οικονομικής αξίας. Η μετάβαση από την παραδοσιακή παραγωγή στη δημιουργική αξιοποίηση της πολιτιστικής γνώσης προσφέρει σημαντικές δυνατότητες επαγγελματικής ανάπτυξης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η γουνοποιία της Δυτικής Μακεδονίας. Η παραδοσιακή τεχνογνωσία που έχει αναπτυχθεί διαχρονικά μπορεί να αξιοποιηθεί όχι μόνο στην παραγωγή προϊόντων αλλά και σε νέες μορφές σχεδιασμού, εκπαίδευσης, πολιτιστικής επιχειρηματικότητας και δημιουργικών συνεργασιών. Η μετατροπή της παράδοσης σε καινοτομία αποτελεί κρίσιμο στοιχείο βιωσιμότητας για τις τοπικές οικονομίες.

Η γαστρονομία ως φορέας πολιτιστικής ταυτότητας

Η τοπική γαστρονομία συνιστά έναν από τους σημαντικότερους φορείς πολιτιστικής έκφρασης. Τα τοπικά προϊόντα, οι συνταγές και οι διατροφικές πρακτικές λειτουργούν ως στοιχεία πολιτισμικής διαφοροποίησης και ταυτόχρονα ως εργαλεία τουριστικής ανάπτυξης.

Οι επιχειρήσεις εστίασης που ενσωματώνουν τοπικές πρώτες ύλες και αφηγούνται την ιστορία των προϊόντων τους δημιουργούν εμπειρίες υψηλής προστιθέμενης αξίας. Με τον τρόπο αυτό, η γαστρονομία μετατρέπεται σε μέσο πολιτιστικής προβολής και οικονομικής ανάπτυξης, συμβάλλοντας στη δημιουργία νέων επαγγελματικών ευκαιριών.

Από την εξάρτηση στη διαφοροποίηση: η πρόκληση της Δυτικής Μακεδονίας

Η μεταλινιτική μετάβαση καθιστά αναγκαία τη διαμόρφωση ενός νέου παραγωγικού προτύπου για τη Δυτική Μακεδονία. Η υπερβολική εξάρτηση από μία οικονομική δραστηριότητα έχει αναδείξει την ανάγκη διαφοροποίησης της περιφερειακής οικονομίας μέσω της αξιοποίησης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής.

Η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης αυτής της διαδικασίας, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναπτυχθούν συνεργασίες μεταξύ φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης, πανεπιστημίων, επιχειρήσεων, πολιτιστικών οργανισμών και επαγγελματιών ενώσεων. Η διατομεακή συνεργασία αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία βιώσιμων οικοσυστημάτων πολιτιστικής και δημιουργικής οικονομίας.

Συμπεράσματα

Ο πολιτισμός δεν αποτελεί απλώς στοιχείο διατήρησης της παράδοσης αλλά στρατηγικό πόρο για τη σύγχρονη ανάπτυξη. Η αξιοποίηση της πολιτιστικής ταυ-

τότητας μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία νέων επαγγελματικών διαδρομών, στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και στη διαφοροποίηση των τοπικών οικονομιών.

Για τη Δυτική Μακεδονία, η σύνδεση πολιτισμού, τουρισμού, δημιουργικών βιομηχανιών και τοπικής παραγωγής μπορεί να αποτελέσει σημαντικό πυλώνα μιας βιώσιμης αναπτυξιακής στρατηγικής. Η μετατροπή του πολιτιστικού αποθέματος σε κοινωνικό και οικονομικό κεφάλαιο συνιστά μια ουσιαστική ευκαιρία για την επόμενη ημέρα της περιοχής.

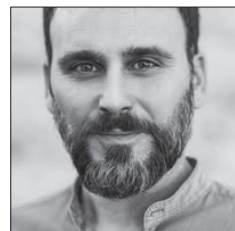
Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology of education (pp. 241–258). Greenwood Press.
- European Commission. (2022). Culture and creativity for jobs and growth. Publications Office of the European Union.
- Florida, R. (2014). The rise of the creative class—Revisited. Basic Books.
- Landry, C. (2012). The creative city: A toolkit for urban innovators (2nd ed.). Earthscan.
- OECD. (2023). Culture and local development: Maximising the impact. OECD Publishing.
- Richards, G. (2021). Rethinking cultural tourism. Edward Elgar Publishing.
- UNESCO. (2022). Culture: 2030 indicators. UNESCO Publishing.
- World Tourism Organization. (2018). Tourism and culture synergies. UNWTO.

Ελληνική

- Διαμαντοπούλου, Α., & Καραγιάννης, Σ. (2021). Πολιτιστική κληρονομιά και τοπική ανάπτυξη στην Ελλάδα. Επιθεώρηση Περιφερειακής Ανάπτυξης, 15(2), 45–61.
- Μπαλτάς, Ν. (2020). Δημιουργικές βιομηχανίες και περιφερειακή ανάπτυξη. Αθήνα: Κριτική.

Στέλιος Χλιαράς
Καλλιτεχνικός Διευθυντής Δη.Πε.Θε. Κοζάνης

«Το κοινωνικό θέατρο ως τόπος συνάντησης, έμπνευσης και
πολιτικού αναστοχασμού»

Καλησπέρα σας,

Θα ήθελα αρχικά να ευχαριστήσω θερμά όλους και όλες εσάς που μας τιμάτε απόψε με την παρουσία σας, όπως επίσης να ευχαριστήσω θερμά την Παρέμβαση και τη Δήμητρα Καραγιάννη για την πρόσκληση και την πρωτοβουλία που είχαν υπενθυμίζοντας μέσα από αυτή την εκδήλωση, το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο Πολιτισμός ως πυξίδα, ως εργαλείο κοινωνικής συνοχής και ανάπτυξης, σε έναν τόπο και μια κοινωνία που μετασχηματίζεται, αναζητώντας μια πυξίδα, μια νέα ταυτότητα. Σε αυτό ακριβώς το μεταίχμιακό σημείο, σε αυτήν ακριβώς την κρίση ταυτότητας που διανύουμε, σε αυτό το απύθμενο πένθος που βιώνουμε σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο για όσα μέρα με τη μέρα, χρόνο με το χρόνο χάνουμε οριστικά, αλλά και σε αυτό το συναίσθημα του φόβου που φωλιάζει μέσα μας για το αβέβαιο μέλλον μας, του φόβου της αλλαγής, του φόβου για το άγνωστο, του φόβου για το σκοτάδι που μας περιβάλλει από παντού.

Σε αυτό ακριβώς το σημείο μηδέν έρχεται το θέατρο ως χάδι, ως παρηγοριά, ως τόπος συνάντησης, ως κιβωτός που μπορεί να μας οδηγήσει σε μικρά λιμάνια ελπίδας. Το θέατρο ως τόπος ελεύθερης συνύπαρξης όπου μπορούμε, αφηγούμενοι το παρελθόν και μιλώντας ελεύθερα για το παρόν, να φανταστούμε ένα μέλλον με όρους διαφορετικούς. Όχι ουτοπικούς, ούτε όμως και καταστροφολογικούς.

Σ' αυτή την πόλη -λένε οι στίχοι του συνεργάτη μας, του Γιάννη του Σιούτη-

Σε αυτή την πόλη έζησα τόσα που δεν είχα φανταστεί

Κι είναι οδύνη όταν αλλάζει ρώτα ο κόσμος κι η ζωή

Φόβοι και άγχη με καλούν και την καρδιά μου συγκρατούν

Μα θέλει φόρα το κορμί για να πετάξει...

Αυτοί ήταν οι στίχοι του ρεφρέν του τραγουδιού που ακούστηκε στο φινάλε

της παράστασης «Τολ Λιπτόλ», (Λιπτόλ εκ του Λιγνιτωρυχεία Πτολεμαΐδας), μια παραγωγή του Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου Κοζάνης που συνέπραξε με το Δημοτικό Ωδείο Κοζάνης τα περασμένα Χριστούγεννα δημιουργώντας μια παράσταση θεάτρου της Κοινότητας, μια παράσταση για το πως ονειρεύονται οι κάτοικοι της περιοχής, και ειδικά οι έφηβοι, το μέλλον των εργοστασίων και των λιγνιτωρυχείων.

Ξέρετε, κάθε φορά που άκουγα στο τραγούδι τη λέξη «οδύνη», από τα 70 περίπου άτομα που τραγουδούσαν επί σκηνής, ένας αυτόματος μηχανισμός άνοιγε την κάνουλα που έχω πίσω από τα μάτια μου, και κάθε φορά, σε κάθε πρόβα, σε κάθε παράσταση που την άκουγα, τα δάκρυά μου κυλούσαν ποτάμι...

Γιατί εκείνη τη στιγμή βίωνα με έναν οδυνηρό και παράλληλα μεταμορφωτικό τρόπο την, μοιραία, αλλαγή που έρχεται. Γιατί εκείνη τη στιγμή, συνειδητοποιούσα και αποδεχόμουν -μέσα από μια παράσταση, μέσα από τη δύναμη της μουσικής και του θεάτρου της κοινότητας- συνειδητοποιούσα και αποδεχόμουν την οδύνη, τη συντριβή, το τσάκισμα που προκαλεί η μετάβαση στην κοινωνία μας. Και περιέργως το αντιλαμβάνομαι και το αποδεχόμουν, για αυτό και έκλαιγα, πολύ πιο έντονα και ισχυρά από ότι στην πραγματική ζωή (που ποτέ δεν έχω κλάψει, ακόμα, για αυτό το θέμα), ενώ ταυτόχρονα, την ίδια στιγμή, δύο στίχους μετά γέμιζα ελπίδα και αισιοδοξία για το κοινό μας μέλλον, όταν άκουγα το «μα θέλει φόρα το κορμί για να πετάξει».

Οι 70 άνθρωποι, διαφορετικών ηλικιών, εμπειριών και αντιλήψεων που βρίσκονταν στον ίδιο χώρο, και μοιράζονταν το ίδιο βίωμα, οι 40 μουσικοί και η 20μελής παιδική χορωδία του Ωδείου, με γέμιζαν ελπίδα και πίστη πως η δύναμη του μαζί μπορεί να φέρει ένα διαφορετικό χρώμα στο, έτσι κι αλλιώς, δυσοίωνα αύριο.

Αυτοί οι άνθρωποι, και αυτή παράσταση -που κρατώ σαν φυλαχτό μέσα μου- θύμιζαν στους υπόλοιπους ανθρώπους, σε εμάς, στο κοινό, στην τσακισμένη επί τους ουσίας κοινωνία της πόλης και της περιοχής μας, πως η ενέργεια δεν βρίσκεται μόνο στο ρεύμα και στους πυλώνες, αλλά η πραγματική ενέργεια βρίσκεται στην επαφή, στα βλέμματα, στη δημιουργία, στη συλλογικότητα, στην αλληλεγγύη, στην τέχνη, στην πίστη πως η βάση ενός νέου κόσμου είναι το εγώ και το εσύ, είναι το εμείς. Θύμιζαν αξίες που έχουν χαθεί μέσα στον ψηφιακό κόσμο μας, μέσα στην ατομικότητα των (αντί)κοινωνικών δικτύων, μέσα στο καθημερινό άγχος της επιβίωσης.

Θύμιζαν πως αν έχουμε ο ένας το άλλον, μπορούμε να σταθούμε με αξιοπρέπεια και μεγαθυμία απέναντι σε αυτή την πραγματική τραγωδία που μας συμβαίνει.

Αυτή ακριβώς είναι μεταμορφωτική, και εν δυνάμει θεραπευτική, ικανότητα της τέχνης και δη του Κοινωνικού Θεάτρου: ότι γίνεται από τους ανθρώπους για τους ανθρώπους, από την Κοινότητα για την Κοινότητα, ότι μπορεί να της δώσει χώρο, να την εκφράσει, να την κάνει ορατή, να δυναμώσει τη φωνή της. Και μέσα από αυτή τη διαδικασία να λειτουργήσει επιδραστικά, καταλυτικά, ευεργετικά απέναντι στο συλλογικό τραύμα της ίδιας της Κοινότητας.

Ας μη φοβόμαστε να το αναγνωρίσουμε και να το πούμε: η κοινωνία μας βρίσκεται σε ένα βαθύ συλλογικό τραύμα, βρισκόμαστε, εκτιμώ, ακόμα στο δεύτερο στάδιο του πένθους μας για αυτά που χάνουμε, στο στάδιο του θυμού, έχοντας μόλις εξέλθει από το στάδιο της άρνησης, και -θέλοντας και μη- θα διανύσουμε και τα επόμενα 3 στάδια, αυτό της διαπραγμάτευσης, έπειτα της κατάθλιψης και εν τέλη -μετά από χρόνια ίσως- της αποδοχής της νέας κατάστασης που θα έρθει.

Τη φετινή σεζόν, 2025-2026, ο δραματουργικός άξονας που συνέδεσε όλες τις παραστάσεις του Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου Κοζάνης ήταν το τρίπτυχο Μετάβαση – Μετακίνηση – Μεταμόρφωση, θέλοντας να δείξουμε ακριβώς αυτό το στοιχείο: το πώς το θέατρο μπορεί να σταθεί απέναντι σε όσα βιώνει η περιοχή όχι απλώς ως χώρος παρουσίασης καλλιτεχνικού έργου, αλλά ως κοινωνικός τόπος συνάντησης, συμμετοχής και πολιτικού αναστοχασμού.

Σε μια εποχή βαθιάς απομόνωσης, γρήγορης κατανάλωσης πληροφορίας και αντιμετώπισης της τέχνης με όρους θεάματος και εικόνας, ένα θέατρο ανοιχτό στην κοινωνία με εμβάθυνση και κριτική ματιά σε όσα συμβαίνουν γύρω μας, όπως άλλωστε οφείλει η πραγματική τέχνη να κάνει, ένα τέτοιο -ουσιαστικό- θέατρο αποτελεί από μόνο του μια πολιτική πράξη.

Και σε αυτή την κατεύθυνση, στην κατεύθυνση του πολιτικού αναστοχασμού κινείται και η καλοκαιρινή παραγωγή που ετοιμάζουμε με τίτλο «Γη της Επαγγελίας».

Μια παράσταση θεάτρου ντοκιουμέντο, συμπαραγωγή με το Φεστιβάλ Αθηνών Επιδαύρου, που θα αφηγηθεί όλη τη λιγνιτική ιστορία της περιοχής μας, την απολιγνιτοποίηση και τη βίαιη μετάβαση.

Το θέατρο, λοιπόν, γίνεται εργαλείο ώστε να επικοινωνήσουμε αυτή την ιστορία σε όλη τη χώρα, εκθέτοντας φυσικά όλες τις πλευρές της, μέσα από έρευνα, μαρτυρίες και συνεντεύξεις κατοίκων, εργαζομένων, πολιτικών και πολλών άλλων προσώπων.

Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω το αποτύπωμα που θα αφήσει αυτή η παράσταση. Γνωρίζω, όμως, τις προθέσεις που υπάρχουν και τη δυναμική που μπορεί να αναπτύξει.

Ξέρετε το Κοινωνικό Θέατρο, με τις διάφορες μορφές που μπορεί να έχει,

έχει υπάρξει ιδιαίτερα επιδραστικό σε διάφορα μέρη του πλανήτη, προκαλώντας ακόμα και κοινωνικές αλλαγές σε τοπικό επίπεδο. Στην Ινδία, για παράδειγμα, υπήρξαν κατά το παρελθόν παραστάσεις ενός είδους Κοινωνικού Θεάτρου που λέγεται «Θέατρο του Καταπιεσμένου», που συνέβαλαν στη λύση προβλημάτων σχετικά με τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, την υγιεινή, τη ρύπανση κ.α.

(Το «Θέατρο του Καταπιεσμένου», είναι μια μορφή κοινωνικού θεάτρου που αναπτύχθηκε τη δεκαετία του '60 από τον σημαντικό Βραζιλιάνο θεατράνθρωπο και ακτιβιστή Αουγκούστο Μποάλ, οι τεχνικές του οποίου εξαπλώθηκαν σε όλο τον κόσμο. Το «Θέατρο του Καταπιεσμένου δίνει φωνή σε όσους δεν έχουν, σε όσους αδικούνται, σε απλούς ανθρώπους, θεατές που μπορούν να συμμετάσχουν την ώρα που εξελίσσεται η παράσταση, και από θεατές μπορούν να γίνουν ηθοποιοί, δρώντα πρόσωπα επί της ουσίας, στοχεύοντας έτσι στην ενδυνάμωση της Κοινότητας, στην αφύπνιση της συνείδησης, και εν τέλει στην κοινωνική αλλαγή).

Η «Γη της Επαγγελίας» δεν εμπίπτει βέβαια σε αυτή την κατηγορία θεάτρου, ελπίζουμε όμως να αποτελέσει έναν ακόμα τόπο συνάντησης, έμπνευσης και πολιτικού αναστοχασμού, να γίνει ένας εξωστρεφής αγγελιοφόρος του προβλήματος της περιοχής μας, ώστε από τοπικό να γίνει εθνικό και παγκόσμιο, δείχνοντας έτσι στην πράξη ότι το θέατρο οφείλει να έχει τις ρίζες του και να είναι βαθιά συνδεδεμένο με την κοινωνία, τους ανθρώπους και όσα συμβαίνουν γύρω μας.

Να μας υπενθυμίζει ότι ο Πολιτισμός δεν είναι πολυτέλεια, δεν είναι μέσο απλής διασκέδασης, δεν είναι τρόπος να περνάμε την ώρα μας. Είναι ζωτική ανάγκη για την ανάπτυξη και την εξέλιξη του ατόμου και κατ' επέκταση για την κοινωνική ευημερία.

Όχι, φυσικά, γιατί η τέχνη και ειδικότερα το θέατρο μπορεί να αλλάζει τον κόσμο.

Αλλά γιατί μπορεί να αλλάξει τον τρόπο που τον βλέπουμε και τον τρόπο που στεκόμαστε μέσα σε αυτόν.

Κλείνοντας θα ήθελα να μου επιτρέψετε να μοιραστώ για πρώτη φορά δημόσια μια σκέψη που εδώ και ενάμιση χρόνο που έχω την τιμή να ασκώ τα καθήκοντα του Καλλιτεχνικού Διευθυντή του Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου Κοζάνης, προσπαθώ να μεταφέρω σε ανθρώπους της πόλης. Μια σκέψη που χρειάζεται συνένωση δυνάμεων, όραμα, πίστη και ισχυρή αυτοδιοικητική βούληση, ώστε από ιδέα να γίνει πράξη.

Πρόκειται για τον θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης. Ένας θεσμός που αφήνει ένα ισχυρό αποτύπωμα, τόσο σε καλλιτεχνικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο υποδομών και διαδικασιών. Η δυναμική που μπορεί να αναπτύξει

η περιοχή μας θέτοντας υποψηφιότητα για τη διεκδίκηση του τίτλου της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης είναι κάτι που εμάς που βρισκόμαστε εδώ απόψε, θεωρώ πως πρέπει να μας απασχολήσει και να μας προβληματίσει. Υπάρχουν δεκάδες παραδείγματα στην Ευρώπη όπου πόλεις με παρόμοια χαρακτηριστικά με της Κοζάνης κατάφεραν να αποκτήσουν ώθηση, εξωστρέφεια, θέσεις εργασίας, μεταμορφωτικές εμπειρίες.

Για να κλείσω λιγότερα θεωρητικολογικά και περισσότερο πρακτικά και στοχευμένα, θεωρώ ότι η πυξίδα του Πολιτισμού για την περιοχή μας πρέπει ξεκάθαρα να κοιτάζει προς αυτή την κατεύθυνση. Είναι κάτι που οφείλουμε σε εμάς και τα παιδιά μας και αν το πιστέψουμε, μπορούμε και να το καταφέρουμε.

Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι σε περιόδους κρίσεων και μεγάλων αλλαγών ο πολιτισμός ανέπτυξε κινήματα, νέες φόρμες, άνοιξε δρόμους για νέες πειραματικές κατευθύνσεις, καθορίζοντας τη δημόσια ζωή και την συλλογική έκφραση.

Διατηρώντας μια αθεράπευτη αισιοδοξία απέναντι στη ζωή, θέλω να πιστεύω ότι το ίδιο θα συμβεί και στην Κοζάνη και την ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας τα επόμενα χρόνια.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Κωνσταντζα Χαδιώ

Αρχιτέκτων Μηχανικός, Υποψ. Διδάκτωρ (Π.Κ.), Ε.ΔΙ.Π. (ΠΔΜ), Μεταπτυχιακές σπουδές στον Περιβαλλοντικό Σχεδιασμό (ΕΑΠ) και στην Κατοίκηση (ΕΤΗ Zurich)

«Από την Καταγραφή στην Εμπειρία: Ο Ρόλος των Ψηφιακών Τεχνολογιών στην Πολιτιστική Κληρονομιά»

Καλησπέρα σας,

ως μέλος της πανεπιστημιακής κοινότητας και ως επαγγελματίας αρχιτέκτονας, προσεγγίζω το θέμα μέσα από μια περισσότερο εφαρμοσμένη και τεχνική οπτική.

Η σημερινή παρουσίαση έχει τίτλο: «Από την Καταγραφή στην Εμπειρία: Ο Ρόλος των Ψηφιακών Τεχνολογιών στην Πολιτιστική Κληρονομιά»

Θα προσπαθήσω να προσεγγίσω το πώς οι ψηφιακές τεχνολογίες μετασχηματίζουν όχι μόνο τον τρόπο με τον οποίο καταγράφουμε και διατηρούμε τον πολιτισμό, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο τον βιώνουμε.

Ίσως το βασικό ερώτημα είναι το εξής: Μπορεί η ψηφιακή τεχνολογία να μετατρέψει την πολιτιστική κληρονομιά από ένα αρχείο σε μια εμπειρία; Για πολλά χρόνια ο πολιτισμός συνδεόταν κυρίως με πρακτικές διατήρησης, τεκμηρίωσης και αναπαράστασης. Σήμερα όμως οι ψηφιακές τεχνολογίες δημιουργούν νέους τρόπους πρόσβασης, συμμετοχής και βιωματικής εμπειρίας.

Η εμπειρία του πολιτισμού ήταν πάντοτε συνδεδεμένη με τα διαθέσιμα μέσα κάθε εποχής. Στο παρελθόν, η πολιτιστική κληρονομιά τεκμηριωνόταν κυρίως μέσα από αναλογικές πρακτικές: σχέδιο, αφήγηση, φωτογραφία, μακέτες ή φυσικές εκθέσεις. Η εμπειρία ήταν κυρίως τοπική και στατική. Ο θεατής λειτουργούσε περισσότερο ως παρατηρητής. Ο βασικός στόχος ήταν η διατήρηση και η καταγραφή.

Τα τελευταία χρόνια όμως παρατηρούμε μια έντονη ψηφιακή μετάβαση στον χώρο της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τεχνολογίες όπως η 3D σάρωση, η φωτογραμμετρία, η επαυξημένη και εικονική πραγματικότητα ή η χαρτογραφική προβολή

ενσωματώνονται πλέον ενεργά σε μουσεία, μνημεία και πολιτιστικούς χώρους. Ο πολιτισμός δεν παρουσιάζεται πλέον μόνο ως πληροφορία. Γίνεται διαδραστικός, συμμετοχικός και προσβάσιμος ακόμα και εξ αποστάσεως. Η εμπειρία μετατοπίζεται σταδιακά από την απλή παρατήρηση στην αλληλεπίδραση.

Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται ένα σύνθετο ψηφιακό οικοσύστημα τεχνολογιών γύρω από την πολιτιστική κληρονομιά. Τεχνητή νοημοσύνη, ψηφιακά δίδυμα, VR περιβάλλοντα, Heritage-BIM και διαδραστικά συστήματα επηρεάζουν πλέον τον τρόπο με τον οποίο καταγράφουμε, διαχειριζόμαστε και βιώνουμε τον πολιτισμό. Ωστόσο, το σημαντικό δεν είναι η τεχνολογία ως εργαλείο από μόνη της, αλλά ο τρόπος με τον οποίο μετασχηματίζει την πρόσβαση, την εμπειρία και τη σχέση μας με τον πολιτιστικό χώρο.

Βλέπουμε πλέον διαφορετικές μορφές ψηφιακής πολιτιστικής εμπειρίας. Από επαυξημένες προβολές και projection mapping μέχρι εικονικές περιηγήσεις, ψηφιακές αναπαραστάσεις και immersive/καθηλωτικά περιβάλλοντα. Οι πρακτικές αυτές δεν λειτουργούν μόνο ως μέσα τεκμηρίωσης. Δημιουργούν νέους τρόπους κατανόησης και εμπειρίας του πολιτιστικού χώρου.

Είναι σημαντικό να ξεχωρίσουμε δύο έννοιες. Ο όρος «Ψηφιακή Κληρονομιά» (digital culture) αφορά το ευρύτερο ψηφιακό περιβάλλον πληροφορίας και γνώσης: αρχεία, δεδομένα, πληροφοριακά συστήματα και ψηφιακή διατήρηση. Από αυτή τη διαδικασία αναδύεται σταδιακά το πεδίο της digital cultural heritage. Εδώ το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από την αποθήκευση της πληροφορίας στην πολιτιστική εμπειρία, την αλληλεπίδραση και την πρόσβαση στη γνώση. Ουσιαστικά παρατηρούμε μια μετάβαση: από τα digital data προς την cultural experience.

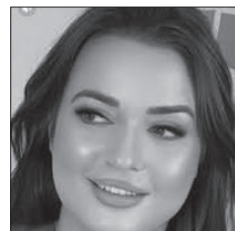
Τσως όμως το πιο ενδιαφέρον κομμάτι αφορά το μέλλον. Σταδιακά οδηγούμαστε σε υβριδικά πολιτιστικά περιβάλλοντα, όπου το φυσικό και το ψηφιακό στοιχείο συνυπάρχουν. Ψηφιακά δίδυμα, χωρική υπολογιστική, τεχνητή νοημοσύνη και πολυαισθητηριακές εμπειρίες διαμορφώνουν νέους τρόπους πολιτιστικής εμπειρίας. Η εμπειρία γίνεται πλέον πιο δυναμική, πιο εξατομικευμένη και περισσότερο βιωματική. Ο στόχος δεν είναι πλέον μόνο η πρόσβαση, αλλά η εμπύθιση και η ενεργή συμμετοχή.

Για πολλά χρόνια η σχέση μας με τον πολιτισμό βασιζόταν κυρίως στην αναπαράσταση και την παρατήρηση. Σήμερα, όμως, αυτή η σχέση μετασχηματίζεται. Περνάμε σταδιακά: από την αναπαράσταση στην αλληλεπίδραση και τελικά στην εμπύθιση. Δεν παρατηρούμε πλέον απλώς τον πολιτισμό. Αλληλοεπιδρούμε με αυτόν. Και όλο και περισσότερο τον βιώνουμε μέσα σε υβριδικά και ψηφιακά περιβάλλοντα. Η πολιτιστική εμπειρία αποδεσμεύεται σταδιακά από τα φυσικά όρια του τόπου και του μουσείου.

Οι ψηφιακές τεχνολογίες δεν αντικαθιστούν τον φυσικό χώρο ή την πολιτιστική μνήμη. Δημιουργούν όμως νέους τρόπους πρόσβασης, εμπειρίας και αλληλεπίδρασης με τον πολιτισμό. Και ίσως αυτό είναι το πιο σημαντικό: ότι ο πολιτισμός γίνεται περισσότερο ανοιχτός, συμμετοχικός και βιωματικός. Στο Πανεπιστήμιο, αυτή την περίοδο, τρέχουμε ένα μικρό ερευνητικό πρόγραμμα, το Digital Heritage Innovation for Tourism_DigiHerit. Σκοπός της ερευνητικής πρότασης είναι η ανάπτυξη καινοτόμων ψηφιακών τεχνολογιών και ευφών συστημάτων για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς ως τουριστικό προϊόν, με ελκυστικό τρόπο για τις νεότερες γενιές. Παράλληλα, μέσα από το μάθημα που διδάσκω «Ψηφιακή Πολιτιστική Κληρονομιά» του Τμήματος Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων, πέρυσι παρουσιάστηκαν στην Κοβεντάρειο Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης, από τους φοιτητές εργασίες σύντομης ανάπτυξης και παρουσί-ασης με θέμα «Στρατηγικές Ψηφιοποίησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς – Μελέτη Περίπτωσης: Δήμος Κοζάνης». Έγιναν συζητήσεις σχετικά με τις προοπτικές, τις προκλήσεις και τις δυνατότητες αξιοποίησης της ψηφιακής πολιτιστικής κληρονο-μιάς στην τοπική κοινωνία.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Νίνα Σακιάν

Απόφοιτη Πολυτεχνικής Σχολής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

«Διατήρηση πολιτιστικής κληρονομιάς σε χωριά υπό εξαφάνιση: Ποντοκώμη»

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας στο Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, με επιβλέπουσα διδάσκουσα την Κωνσταντία (Κωνσταντζίνα) Χαδιώ.

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί βασικό στοιχείο της ταυτότητας και της συλλογικής μνήμης κάθε τόπου. Σε περιοχές που βιώνουν έντονες κοινωνικές και περιβαλλοντικές αλλαγές, η ανάγκη διατήρησης αυτής της μνήμης γίνεται ακόμη πιο σημαντική. Η Δυτική Μακεδονία αποτελεί μία από τις περιοχές που επηρεάστηκαν βαθιά από τη μακροχρόνια λιγνιτική δραστηριότητα, η οποία οδήγησε στην απομάκρυνση κατοίκων και στην εξαφάνιση οικισμών από τον χάρτη. Χωριά όπως η Μαυροπηγή, ο Κλείτος, η Καρδιά, η Εξοχή, ο Κόμανος, η Νεράιδα και η Ποντοκώμη συνδέονται άμεσα με αυτή τη διαδικασία μετάβασης και απώλειας.

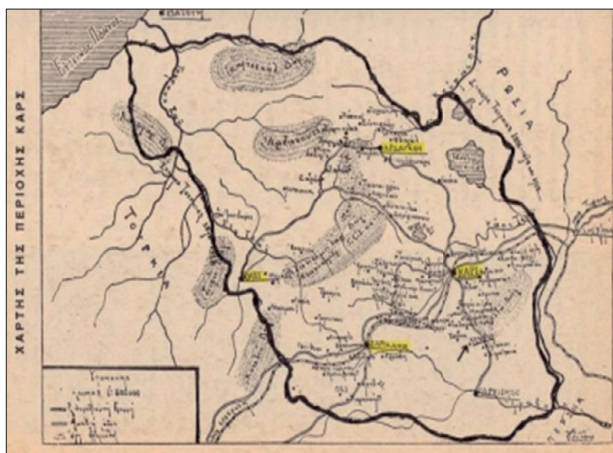
Η έρευνα εστιάζει στην Ποντοκώμη και επιχειρεί να αναδείξει τη σημασία της διατήρησης της πολιτιστικής της κληρονομιάς μέσα από σύγχρονες ψηφιακές πρακτικές τεκμηρίωσης. Βασικός στόχος είναι η καταγραφή και διάσωση τόσο των υλικών όσο και των άυλων στοιχείων του οικισμού, μέσω της δημιουργίας ψηφιακού αρχείου, τρισδιάστατων μοντέλων και διαδικτυακής παρουσίας του υλικού. Παράλληλα, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο τέτοιες πρακτικές μπορούν να συμβάλουν στην πολιτιστική ανάδειξη της περιοχής και να λειτουργήσουν ως εργαλείο εκπαίδευσης, έρευνας και πολιτιστικού τουρισμού στη μεταλιγνιτική εποχή.

Η Ποντοκώμη είναι προσφυγικός οικισμός, ο οποίος δημιουργήθηκε μετά το 1924 από Έλληνες πρόσφυγες του Πόντου, κυρίως από την Αργυρούπολη και την περιοχή του Καρς. Οι πρώτοι κάτοικοι εγκαταστάθηκαν στον τότε μικρό

οικισμό Ερτομούς, ο οποίος με τα χρόνια εξελίχθηκε σε οργανωμένη κοινότητα και το 1927 μετονομάστηκε σε Ποντοκώμη, τιμώντας την ποντιακή καταγωγή των κατοίκων της. Ο οικισμός αναπτύχθηκε στους πρόποδες του Σινιάτσικου όρους και διατήρησε μέχρι σήμερα έντονα στοιχεία της ποντιακής πολιτιστικής ταυτότητας.

Η πολιτιστική κληρονομιά της Ποντοκώμης περιλαμβάνει τόσο υλικά όσο και άυλα στοιχεία. Στα υλικά στοιχεία ανήκουν οι εκκλησίες, τα δημόσια κτίρια, το Αμφιθέατρο «Μίκης Θεοδωράκης», τα σχολεία, οι αθλητικές εγκαταστάσεις και οι χώροι κοινωνικής ζωής του χωριού. Παράλληλα, σημαντικό κομμάτι της πολιτιστικής ταυτότητας αποτελούν οι αφηγήσεις των κατοίκων, οι μνήμες της προσφυγιάς, τα ποντιακά έθιμα και οι παραδοσιακές γεύσεις που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά. Οι κάτοικοι συνδέουν άμεσα τις διατροφικές συνήθειες και τις παραδόσεις με τη συλλογική μνήμη και την καθημερινή ζωή της κοινότητας, γεγονός που καθιστά την άυλη πολιτιστική κληρονομιά εξίσου σημαντική με τα υλικά τεκμήρια.

Στο πλαίσιο της έρευνας πραγματοποιήθηκε συλλογή και ψηφιοποίηση φωτογραφικού και αρχειακού υλικού που καλύπτει την ιστορία της Ποντοκώμης από το 1924 έως σήμερα. Το υλικό περιλαμβάνει ιστορικές φωτογραφίες, προσωπικά αρχεία και σημαντικά έγγραφα που σχετίζονται με την εγκατάσταση των προσφύγων, την καθημερινή ζωή και την εξέλιξη του οικισμού μέσα στον χρόνο. Ξεχωριστή θέση κατέχουν οι εικόνες της προσφυγικής διαδρομής των Ελλήνων του Πόντου από την Αργυρούπολη προς το Καρς, το Βατούμι και τελικά την Ελλάδα, αποτυπώνοντας με έντονο τρόπο τη μνήμη της μετακίνησης και της εγκατάστασης στη νέα πατρίδα.

Χάρτης της περιοχής Καρς

Η κατοικία στην Ποντοκώμη όπως την αντίκρισαν οι πρώτοι πρόσφυγες το 1924-1925, όταν εγκαταστάθηκαν στον τόπο.

Όλο το συγκεντρωμένο υλικό οργανώθηκε και αναρτήθηκε σε ψηφιακή πλατφόρμα πολιτιστικής κληρονομιάς (Cultural Heritage), με στόχο τη διατήρηση, την ασφαλή αποθήκευση και την ελεύθερη πρόσβαση σε ερευνητές, εκπαιδευτικούς και πολίτες. Η ψηφιακή πλατφόρμα λειτουργεί ως ένα σύγχρονο αποθετήριο μνήμης, συμβάλλοντας στη διάσωση και ανάδειξη της ιστορίας του τόπου μέσα από σύγχρονα ψηφιακά μέσα.

Παράλληλα, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ψηφιακή αποτύπωση μνημείων, της εκκλησίας και τοπόσημων της Ποντοκώμης μέσω φωτογραμμετρίας και τρισδιάστατης τεκμηρίωσης. Η χρήση τεχνολογιών όπως το laser scanning και η φωτογραμμετρία επιτρέπει την ακριβή τρισδιάστατη αναπαράσταση κτιρίων και αντικειμένων, προσφέροντας νέες δυνατότητες στη μελέτη, την προστασία και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σημαντικό μέρος της έρευνας αποτέλεσε η ψηφιακή αποτύπωση του Ιερού Ναού Αγίου Παντελεήμονος, ενός από τα βασικότερα τοπόσημα του χωριού. Ο ναός εγκαινιάστηκε το 1988 και αποτελεί μέχρι σήμερα σημείο πολιτιστικής και θρησκευτικής αναφοράς για την τοπική κοινωνία. Για την τεκμηρίωσή του πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη φωτογραφική καταγραφή με χρήση drone, ενώ για το εσωτερικό του ναού χρησιμοποιήθηκε κάμερα 360°, μέσω της οποίας πραγματοποιήθηκαν χιλιάδες λήψεις από διαφορετικές γωνίες, εξασφαλίζοντας υψηλή ακρίβεια στο παραγόμενο τρισδιάστατο μοντέλο. Στο τελικό στάδιο δημιουργήθηκε animation του μοντέλου, επιτρέποντας μια πιο άμεση και ρεαλιστική παρουσίαση του χώρου. Αντίστοιχη φωτογραμμετρική τεκμηρίωση πραγματο-

ποιήθηκε και για το Αμφιθέατρο «Μίκης Θεοδωράκης», καθώς και για σημεία του οικισμού συνολικά.

Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να λειτουργήσουν ως ουσιαστικό εργαλείο διατήρησης της πολιτιστικής μνήμης σε κοινότητες που απειλούνται με εξαφάνιση. Η δημιουργία ψηφιακών αρχείων, η καταγραφή προφορικών μαρτυριών και η ανάπτυξη τρισδιάστατων μοντέλων συμβάλλουν στη διάσωση της ιστορικής συνέχειας και της πολιτιστικής ταυτότητας της Ποντοκώμης. Παράλληλα, η αξιοποίηση αυτού του υλικού μπορεί να υποστηρίξει εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις, αλλά και να αποτελέσει βάση για την ανάπτυξη πολιτιστικού τουρισμού και νέων μορφών βιώσιμης ανάπτυξης στη μεταλιγνιτική Δυτική Μακεδονία.

Δημήτρης Βαβλιάρας
Φωτογράφος – Μουσικός

«Ο πολιτισμός ως απάντηση ή ερωτηματικό σε περιόδους κρίσης»

1) Στην «Ασκητική» του Νίκου Καζαντζάκη υπάρχει η φράση:
«Η στερνή, η πιο ιερή μορφή της θεωρίας είναι η πράξη».

2) Τι είναι πολιτισμός; Υπάρχουν όρια στην τέχνη; Στο τι θεωρούμε πολιτισμό;
Ο πολιτισμός είναι το σύνολο των τρόπων με τους οποίους ζει, σκέφτεται, δημιουργεί και οργανώνεται μια κοινωνία. Περιλαμβάνει τόσο τα υλικά όσο και τα πνευματικά στοιχεία της ανθρώπινης ζωής.

Στον πολιτισμό ανήκουν, για παράδειγμα:

Η γλώσσα, οι τέχνες (μουσική, θέατρο, γλυπτική, φωτογραφία...) τα έθιμα, οι παραδόσεις κτλ.

Μεγάλη συζήτηση είναι το τι θεωρείται παράδοση. Έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια να θεωρείται παράδοση ο χορός και τα πανηγύρια, αποσιωπώντας την ποίηση, για παράδειγμα, και το θέατρο, στα οποία η Ελλάδα έχει παράδοση αιώνων.

Αλήθεια πόσα χρήματα ξοδέψαμε από κάθε λογής πολιτιστικούς οργανισμούς στην ποίηση και πόσα σε σουβλάκια;

Γιατί άραγε θεωρούμε ως λογικό ότι αν κάποιος σαν κι εμένα πάει σε ένα δικαστήριο και κάνει τον δικηγόρο, ο πελάτης του για μια απλή κλοπή θα πάει ισόβια και δεν θεωρούμε παράλογο το ότι κάποιος δικηγόρος, για να αντιστοιχίσω το παράδειγμα, μπορεί να έχει καλύτερη άποψη για τον πολιτισμό από κάποιον που είναι καλλιτέχνης;

Στην Ελλάδα πολλοί λεγόμενοι «πολιτιστικοί σύλλογοι» έχουν περιορίσει τη δράση τους σχεδόν αποκλειστικά στους παραδοσιακούς χορούς και στις επετει-

ακές εκδηλώσεις, αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα άλλες μορφές πολιτιστικής δημιουργίας, όπως το θέατρο, η λογοτεχνία, οι εικαστικές τέχνες, η μουσική παιδεία ή ο δημόσιος διάλογος. Ακόμη και σε επίσημες παρουσιάσεις συλλόγων, το κύριο βάρος δίνεται στα χορευτικά τμήματα και στις εμφανίσεις σε φεστιβάλ και πανηγύρια, γεγονός που δείχνει πως ο «πολιτισμός» συχνά ταυτίζεται μόνο με τη διατήρηση της παράδοσης μέσω του χορού.

Αυτό, ασφαλώς, δεν σημαίνει ότι οι παραδοσιακοί χοροί δεν αποτελούν πολιτισμό· αποτελούν κομμάτι της λαϊκής κληρονομιάς. Ωστόσο, όταν η πολιτιστική δράση εξαντλείται σχεδόν αποκλειστικά σε χορευτικές παραστάσεις, τότε ο πολιτισμός αντιμετωπίζεται περισσότερο ως αναπαράσταση εθίμων και λιγότερο ως ζωντανή παραγωγή ιδεών, τέχνης και κοινωνικής έκφρασης. Η κριτική αυτή εμφανίζεται συχνά και στον δημόσιο διάλογο, όπου αρκετοί θεωρούν ότι πολλοί σύλλογοι λειτουργούν περισσότερο ως «χορευτικά σωματεία» παρά ως πολυδιάστατοι φορείς πολιτισμού.

Παράλληλα, όμως, υπάρχει και πολιτική διάσταση. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι λειτουργούν συχνά ως τοπικά δίκτυα επιρροής: συγκεντρώνουν κόσμο, οργανώνουν εκδηλώσεις, διαχειρίζονται δημοτικούς χώρους και έρχονται σε επαφή με δημάρχους, περιφέρειες και βουλευτές για επιχορηγήσεις ή στήριξη. Ένα πανηγύρι ή μια μεγάλη χορευτική εκδήλωση έχει άμεση λαϊκή απήχηση και πολιτικό κόστος ή όφελος, γιατί φέρνει ψήφους, δημόσιες σχέσεις και τοπική προβολή. Για αυτό αρκετοί θεωρούν ότι πολλές φορές ενισχύονται δράσεις εύκολης μαζικής κατανάλωσης —όπως γλέντια και χορευτικά— αντί για πιο απαιτητικές μορφές πολιτισμού, όπως θεατρικά εργαστήρια, βιβλιοθήκες, σύγχρονη τέχνη ή ουσιαστική καλλιτεχνική παιδεία. Δεν σημαίνει ότι τα πανηγύρια δεν αποτελούν πολιτισμό· αποτελούν σημαντικό κομμάτι της λαϊκής παράδοσης. Η κριτική είναι ότι σε πολλές περιπτώσεις ο πολιτισμός περιορίζεται μόνο εκεί, επειδή αυτό είναι κοινωνικά εύκολο, οικονομικά αποδοτικό και πολιτικά αξιοποιήσιμο.

3) Υπάρχει πολιτισμός σε έναν τόπο, αν δεν υπάρχουν άνθρωποι που παράγουν πολιτισμό; Όταν ο πολιτισμός θεωρείται ως χόμπι, γίνεται απάντηση σε προβλήματα και πυξίδα ή πλέον αποτελεί μέρος των προβλημάτων;

Η σημερινή εκδήλωση αναφέρει τον πολιτισμό ως πυξίδα. Έχει, όμως, σημασία το ποιος κρατάει την πυξίδα, για να μας δείξει αυτήν το σωστό μέρος, στο οποίο μπορεί ο πολιτισμός να μας οδηγήσει.

Δύσκολα θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για πλήρη πολιτισμό χωρίς ανθρώπους που δημιουργούν ή καλλιεργούν την τέχνη. Η τέχνη είναι ένας από τους βασικούς τρόπους με τους οποίους μια κοινωνία εκφράζει τις ιδέες, τα συναισθή-

ματα, τις αξίες και τη συλλογική της ταυτότητα.

Μια κοινωνία έχει πολιτισμό και μέσω:

- της γλώσσας
- της επιστήμης
- των θεσμών
- των ηθικών αξιών
- της καθημερινής ζωής και των παραδόσεων

Όμως οι άνθρωποι της τέχνης —μουσικοί, συγγραφείς, ηθοποιοί, ζωγράφοι, χορευτές κτλ.— δίνουν μορφή και βάθος σε αυτά τα στοιχεία. Μέσα από την τέχνη:

- διατηρείται η μνήμη μιας κοινωνίας
- ασκείται κριτική
- εκφράζονται κοινωνικά προβλήματα
- γεννιούνται νέες ιδέες

Χωρίς τέχνη, ένας πολιτισμός θα μπορούσε ίσως να υπάρχει λειτουργικά, αλλά θα ήταν φτωχότερος σε έκφραση, φαντασία και πνευματική δημιουργία. Για αυτό πολλοί θεωρούν την τέχνη βασικό πυλώνα κάθε πολιτισμού.

Γίνεται αυτό στις μέρες μας; Η στήριξη της τέχνης μέσω των ανθρώπων που την εκφράζουν δημιουργικά; Ή λέγοντας το «Η τέχνη δεν έχει όρια» ή «Εγώ αυτό θεωρώ πολιτισμό» γίνεται μέσο πολιτικών, ψηφοθηρικών και προσωπικών αναγκών;

Ας μιλήσουμε λίγο για τα όρια και τους κανόνες και αν η τέχνη υπόκειται σε αυτά...

Δημήτρης Αποστολάκης (Χαϊνηδες):

«Η Ελλάδα είναι μια χώρα πολιτισμικά παρηκμασμένη και αυτή την πολιτισμική παρακμή βιώνουμε ως πολιτικό, ως οικονομικό και ως ηθικό έλλειμμα, οπότε έχει λιγοστούς καλλιτέχνες που μέχρι τώρα ελάχιστα προβάλλονταν από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης που προτιμούν τα εύπεπτα και τα διασκεδαστικά. Μην ξεχνάτε ότι η διασκέδαση είναι το ναρκωτικό της μάζας. Καταλαβαίνετε ότι αν κόψεις από τους ανθρώπους τη διασκέδαση, θα επαναστατήσουν. Σε αντίθεση με την ψυχαγωγία που αφυπνίζει. Η διασκέδαση οδηγεί στη λήθη, ενώ η ψυχαγωγία οδηγεί στη μνήμη και τον οραματισμό».

Όταν ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή με ένα έργο τέχνης μπορεί να αλλάξει η ζωή του. Αντίθετα καμία ζωή κανενός ανθρώπου δεν άλλαξε ποτέ σε κανένα πανηγύρι, σε κανένα γαστρονομικό συμπόσιο που ονομάζεται πλέον ως πολιτιστικό δρώμενο.

4) Το παράδειγμα της Θεσσαλίας: Δημήτρης Κουρέτας

Ο Περιφερειάρχης Θεσσαλίας Δημήτρης Κουρέτας ανέφερε: «Η Περιφέρεια Θεσσαλίας εφαρμόζει, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ένα πρωτοποριακό πρόγραμμα χρηματοδότησης μέσω ΕΣΠΑ, φορέων πολιτισμού. Χρηματοδοτούνται θεσμοί και πρόσωπα που έχουν αφιερώσει τη ζωή τους στην δημιουργία και στήριξη πολιτιστικών δράσεων. Δήμοι με τις πολλαπλές πολιτιστικές τους δραστηριότητες, οι πολιτιστικές προτάσεις της Περιφέρειας Θεσσαλίας αλλά και ΑΜΚΕ με ιστορία και διαδρομή μακρόχρονη στην επιτέλεση κοινωνικού και πολιτισμικού έργου, ενισχύονται με ένα χρηματοδοτικό πενταετές πρόγραμμα κοντά στα 12 εκ. ευρώ. Εύκολα γίνεται κατανοητό το μεγάλο όφελος μιας τέτοιας χρηματοδοτικής ενίσχυσης. Στη Θεσσαλία δρουν εξαιρετικά σημαντικοί φορείς, δημόσιοι και ιδιωτικοί: Φεστιβάλ ποίησης, φεστιβάλ κόμικς και κινηματογράφου, μουσικά χωριά, συναντήσεις συναυλιακές και σεμιναριακές ως προς την κλασική μουσική, θεματικά φεστιβάλ κάθε είδους κτλ. Όλες αυτές οι δραστηριότητες αποκτούν χρηματοδοτικά εργαλεία που θα διασφαλίσουν την απρόσκοπτη πραγμάτωση τους, τη βελτίωση και την εξέλιξη τους, τη θεσμική τους συντήρηση και επιβίωση για μακρό χρονικό διάστημα. Στο πρόγραμμα ΕΣΠΑ 39 έχουν προκριθεί και εγκριθεί 31 προτάσεις, από την Περιφέρεια, τους δήμους της Θεσσαλίας και πολλές ΑΜΚΕ με αντικείμενο δράσης πολιτισμού. Είμαστε χαρούμενοι για την πρωτοβουλία μας αυτή και πιστεύουμε πως θα βρει μιμητές σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας, έτσι ώστε να ενισχυθούν σε πανελλήνιο επίπεδο τόσο οι άνθρωποι όσο και οι φορείς που παράγουν πολιτισμό και προάγουν την καλλιτεχνική και την γενικότερη πνευματική δημιουργία».

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	7
Φωτεινή Διάφα	9
«Αναγνώσεις μιας νέας εποχής. Η βιβλιοθήκη ως πυρήνας μιας πόλης που επαναπροσδιορίζει το μέλλον της»	
Καλλιόπη Μόσχου	13
«Η πολιτιστική ταυτότητα ως επαγγελματικό κεφάλαιο: δημιουργία, τουρισμός και τοπική οικονομία»	
Στέλιος Χλιαράς	17
«Το κοινωνικό θέατρο ως τόπος συνάντησης, έμπνευσης και πολιτικού αναστοχασμού»	
Κωνσταντίζα Χαδιώ	22
«Από την Καταγραφή στην Εμπειρία: Ο Ρόλος των Ψηφιακών Τεχνολογιών στην Πολιτιστική Κληρονομιά»	
Νίνα Σαακιάν	25
«Διατήρηση πολιτιστικής κληρονομιάς σε χωριά υπό εξαφάνιση: Ποντοκώμη»	
Δημήτρης Βαβλιάρας	29
«Ο πολιτισμός ως απάντηση ή ερωτηματικό σε περιόδους κρίσης»	

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ
- ΟΤΑΝ Ο ΤΟΠΟΣ ΑΛΛΑΖΕΙ: Ο
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΥΞΙΔΑ» ΣΧΕ-
ΔΙΑΣΤΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗ
ΤΣΙΑΡΤΑ. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΠΙΜΕ-
ΛΗΘΗΚΕ Η ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΦΑΡΜΑΚΗ.
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΑ
ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ 2026
Σ. Μπλιούρα 2, Κοζάνη 501 31, τηλ. 24610 29475
www.paremvasibooks.gr

ISBN 978-618-5816-73-5

η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ
Εταιρεία Μελέτης Προβλημάτων

ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
POINTS OF SUPPORT
SMALL GRANTS, BIG IDEAS

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ
ΚΟΖΑΝΗΣ

REGION OF
WESTERN
MACEDONIA

ΔΗΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΕΔ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
Π.Ε. Κοζάνης

metavasi

Anko

ΚΟΡΕΝΤΑΡΙΟΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΖΑΝΗΣ

ΔΙΟΙΚ. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΕΥΣΗΣ
ΟΤΑΠΟ ΚΟΖΑΝΗΣ

9 786185 816735

978-618-5816-73-5